

Viesturs Vecgrāvis (Latvijas Universitāte)
**LATGALISKAIS LATVIEŠU DZEJĀ PĒC OTRĀ PASAULES KARA: DAŽAS
 PĀRDOMAS PAR KOPIĢO UN ATŠKIRĪGO NACIONĀLĀS IDENTITĀTES
 ASPEKTĀ**

Atslēgas vārdi: *latviešu dzeja, latgaliskais, novadnieciskais un vispārlatviskais, Andris Vējāns, Marta Bārbale, Pēteris Jurciņš, Anna Rancāne, liriskais pārdzīvojums.*

1. Latgaliskas izcelsmes dzejnieki Latvijā pēc Otrā pasaules kara gandrīz visi savu liriku publicēja literārajā valodā. Tam pamatā lielākoties bija padomju ideoloģijas kanons, kurā principiāli tika ignorēts novadnieciskais un reģionālais, tajā skaitā – arī latgaliešu valoda.

2. Taču norisa arī pretējs process. Latgales dzejnieki, kas debitēja, sākot ar 50. gadu vidu, domājams, apzināti par savas lirikas valodu izvēlējās kopnacionālo valodu, tā izteikti paplašinādami savas dzejas recipientu loku, vienlaikus pārmantojot 30. gadu otrās puses latviešu lirikā aktualizēto novadniecisko piesaisti un „uzturot spēkā” elēģiski romantizētu un „patosētu” liriskā pārdzīvojuma ekspresivitāti, kā arī morālo kritēriju sakralizētu izjūtu. Padomju sistēmas apstākļos līdz pat Atmodai Latgales dzejnieku lirikā trūkst baznīcas kā svētuma koncepta, to lielākoties aizstājot ar zemkopju darba ētikas un dabas norišu poetizāciju, dzimtā novada skaistuma un humānistisko vērtību cildinājumu.

3. Talantīgākie latgaliskas cilmes dzejnieki – Andris Vējāns, Marta Bārbale, (sākot no 50. gadiem), Pēteris Jurciņš (no 60. gadiem) un Anna Rancāne (no 80. gadiem) – savā romantiskajā pasaules izjūtā lirisko pārdzīvojumu atklājuši romantizētā ekspresijā ar elēģisku refleksiju ievirzi un dažkārt ar publicistiskas ievirzes pārdomām un aicinājumiem.

4. A. Vējāna un M. Bārbales lirikai raksturīgs kolorīts dabas un cilvēka dzīves norišu tēlojums. Novadnieciskais viņu dzejā atklājas kā pietāte pret paaudžu iedibinātām ētiskām (visupirms) un estētiskām kvalitātēm, kā dzimtā novada „patosēts” atainojums, turpinot „tēvzemes lirikas” tradīciju. Nereti viņu lirikā aktualizēts cilvēka jaunradītāja patoss. A. Vējāna dzejā īpaši nozīmīgi ir dzimtā novada gleznains tēlojums un Latgales pagātnes kultūras darbinieku veikuma atklāsme.

5. P. Jurciņa lirikā latgaliskais atklāts gan kā drastiski humorpilns skatījums uz sadzīves norisēm un cilvēku rīcību, gan kā pietāte pret iepriekšējo paaudžu dzīves vērtībām, gan arī kā intīmi iejūtīgs dzimtā novada un tā simbolizētu faunas reāliju cildinājums. Tieši P. Jurciņa lirikā latgaliskais visspilgtāk akcentēts komikas izgaismojumā.

6. A. Rancānes liriku raksturo gan pietāte pret ētiskiem ideāliem un to akcentēšana, gan tradīciju akceptēšana, kas uzsvēta kā piederības sajūta dzimtai un mājām, novada valodai un sakrālajām vērtībām. A. Rancānes dzejas centrā ir cilvēka harmoniskuma un stabilitātes meklējumi. Ļoti būtisks ir katolicisma (plašāk – kristīgā humānisma) vērtību, Dieva apziņas kā cilvēku morāliskos kritērijus veidojoša elementa uzsvēruma. Dzejnieces lirikas intonatīvo centru veido romantismam raksturīga ideāla ticība un atbildības sajūta, emocionāli spriegi apliecinot vispārcilvēciskas vērtības, kuru sakņojums rodams dzimtajā novadā.

7. Kopumā četru raksturoto Latgales dzejnieku literārajā valodā rakstīta lirika marķēta kā savdabīgs latviskās identitātes spilgtas novadnieciskas mentalitātes apliecinājums.